

Respect pentru oameni și cărți

Marian Enache

Ştefan Deaconu

Drepturile și libertățile fundamentale în jurisprudență Curții Constituționale

Volumul I

**Editura C.H. Beck
București 2019**

Cuprins

Cuvânt-înainte.....	VII
Listă de abrevieri.....	XI
I. Egalitatea în drepturi.....	1
II. Accesul liber la justiție	54
III. Libertatea individuală	128
IV. Dreptul la libera circulație	160
V. Dreptul la apărare	182
VI. Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	205
VII. Dreptul la grevă	240
VIII. Dreptul la muncă și la protecția socială a muncii.....	257
IX. Dreptul la ocrotirea sănătății.....	318
X. Dreptul la un mediu sănătos	357
XI. Protecția copiilor și a tinerilor	381
Index alfabetic.....	405

I. Egalitatea în drepturi

Articolul 16 din Constituție

Art. 16. Egalitatea în drepturi

- (1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.
- (2) Nimeni nu este mai presus de lege.

Comentariu

Egalitatea în drepturi este un principiu general al dreptului întâlnit în toate ramurile de drept. Ea este prevăzută ca principiu și în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, în art. 20. Acest principiu este exprimat atât legal, cât și doctrinar și jurisprudențial. De-a lungul timpului, egalitatea s-a cristalizat atât ca principiu de drept, cât și ca drept fundamental și categorie juridică. Așa se face că pe scară evolutivă s-a trecut de la inegalitate la egalitate și mai apoi chiar la aşa numita „discriminare pozitivă” sau „drept la diferență”, ca mijloc de protecție a anumitor categorii defavorizate. Egalitatea este un principiu constituțional complex ce se definește atât prin raportare la diferență, cât și prin raportare la discriminare. Egalitatea nu înseamnă uniformitate, pentru că însăși oamenii nu sunt egali de la natură.

Egalitatea înseamnă în primul rând oferirea de **șanse egale** tuturor cetățenilor. Complexitatea acestui principiu a condus în jurisprudența Curții Constituționale a României la proclamarea unui drept la diferență ca expresie a egalității cetățenilor în fața legii. Legea trebuie să ofere **șanse egale** tuturor cetățenilor. Acesta

Respectiv este sensul prevederii constituționale conform căreia *cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări*. Faptul că nimeni nu este mai presus de lege ne arată că intenția legiuitorului este de a crea un stat de drept în care legea este cea care guvernează, și nu voința arbitrară a indivizilor. Doar legea poate fi egală pentru toți. Voința fiecărui individ exprimă nevoile fiecărui în funcție de situația în care se găsește fiecare persoană.

În al doilea rând, **egalitatea înseamnă nediscriminare**. În acest fel, art. 16 din Constituția României trebuie interpretat și aplicat în concordanță cu art. 4 alin. (2) din Constituție conform căruia „*România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială*”. Aceste criterii de nediscriminare, prevăzute și în art. 21 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, stau la baza aplicării principiului egalității. Raportul dintre art. 16 și art. 4 nu este un raport de la normă generală la normă particulară (specială), ci este, mai degrabă, un raport de coordonare între cele două norme, prin care se completează reciproc. În timp ce art. 16 instituie principiul egalității, art. 4 stabilește criteriile după care se realizează această egalitate. **Egalitatea poate însemna**, pe de o parte, **o egalitate pur formală** (de exemplu, orice salariat are dreptul la salariu sau la muncă egală, bărbații și femeile au același salariu), **dar și o egalitate relativă**, ținându-se cont de situația în care se găsește o persoană (de exemplu, dreptul la un nivel de trai decent, care este un drept cu un conținut diferit pentru fiecare individ în parte).

Egalitatea pur formală poate fi numită și nediscriminare. Din punct de vedere etimologic, nediscriminarea înseamnă interdicția de a face distincție între obiecte, de a stabili între ele o separație, o diferențiere plecând de la trăsăturile lor distinctive. A discrimina înseamnă a separa ierarhizând pe diverse criterii. Discriminare înseamnă orice distincție, excludere, limitare sau preferință bazată pe *rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială*. Rezultatul unei discriminări este reprezentat de suprimarea sau alterarea egalității de tratament.

În jurisprudență, Curtea Constituțională a României a considerat că **egalitatea înseamnă și posibilitatea instituirii unui drept**

la diferență pentru situații juridice diferite. Așa se face că în cazul pensionării bărbaților și al femeilor la vîrste diferite, Curtea Constituțională a ajuns la concluzia că egalitatea în drepturi înseamnă interzicerea discriminării negative, dar nu și a discriminării pozitive (a se vedea Deciziile Curții Constituționale a României nr. 107/1995 și nr. 27/1996). În momentul de față, chiar Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, în art. 23, prevede că principiul egalității nu exclude menținerea sau adoptarea de măsuri care să prevadă avantaje specifice în favoarea sexului sub-reprezentat.

Bibliografia utilizată pentru comentariu

- *C. Bîrsan*, Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, vol. I, Ed. All Beck, București, 2005.
- *M. Bălan*, Drept constituțional și instituții politice, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2015, p. 351-356.
- *M. Constantinescu, I. Muraru, I. Deleanu, F. Vasilescu, A. Iorgovan, I. Vida*, Constituția României comentată și adnotată, Ed. Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1992, p. 35-129.
- *D.C. Dănișor*, Drept constituțional și instituții politice, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 518-622.
- *S. Deaconu*, Drept constituțional, ed. a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2017, p. 176-178.
- *Deleanu*, Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și în dreptul comparat, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 452-560.
- *T. Drăganu*, Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 151-191.
- *C. Ionescu, C.A. Dumitrescu*, Constituția României. Comentarii și explicații, Ed. C.H. Beck, București, 2017, p. 259-268.
- *J. Morange*, Droits de l'homme et libertés publiques, Ed. PUF, Paris, 1995.
- *Muraru, E.S. Tănăsescu*, Drept constituțional și instituții politice, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2016, p. 159.
- *Muraru, E.S. Tănăsescu* (coordonator), Constituția României. Comentariu pe articole, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 149-161.
- *N. Pavel*, Egalitatea în drepturi a cetățenilor și nediscriminarea, Ed. Universul Juridic, București, 2010.

- Respect p.J.F. Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Ed. Hamangiu, București, 2009.
- *B. Selejan-Guțan*, *Protecția europeană a drepturilor omului*, Ed. Hamangiu, București, 2018.
 - *F. Sudre*, *Drept european și internațional al drepturilor omului*, Ed. Polirom, Iași, 2006.
 - *E.S. Tănăsescu*, *Principiul egalității în dreptul românesc*, Ed. All Beck, București, 1999.
 - Legea nr. 30/1994 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a protocoalelor adiționale la această convenție (M.Of. nr. 135 din 31 mai 1994).
 - Decretul nr. 212/1974 pentru ratificarea Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și Pactului internațional cu privire la drepturile civile (B.Of. nr. 146 din 20 noiembrie 1974).
 - Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, publicată în J.Of. al Uniunii Europene C 83 din 30 martie 2010.

În continuare veți regăsi extrase relevante din deciziile Curții Constituționale pe următoarele tematici*:

Vârstă de pensionare	5
Pensii de serviciu și alte tipuri de pensii	8
Căi de atac	16
<i>Tempus regit actum</i>	20
Angajat	21
Angajator	25
Contravenții	26
Indemnizații	27
Minorități naționale	28
Procuror	28
Sarcina probei	31
Persoane juridice	32
Competența instanțelor judecătorești	33
Actiune penală	34
Cumul pensie cu salariu	35

* Trimiterea este făcută la numărul de pagină.

Perioadă de probă	38
Debitor	39
Creditor	43
Lucrător/colaborator al securității	45
Autorități și instituții publice	48
Exercitarea demnităților publice	49
Încetarea demnităților publice	51
Accesul la funcții publice	52
Exercitarea funcțiilor publice	53

Vârsta de pensionare

„Curtea observă că dispozițiile de lege criticate prevăd beneficiul menținerii în serviciu după împlinirea vârstei standard de pensionare pentru ambele categorii de polițiști la care se referă autorul excepției, adică, pe de-o parte, chestorii de poliție, chestorii principali de poliție, chestorii șefi de poliție și chestorii generali de poliție (care pot fi menținuți în funcție până la vârsta de 62 ani), iar pe de altă parte, ceilalți polițiști (care pot fi menținuți în funcție până la vârsta de 60 ani).

De altfel, această posibilitate reprezintă un beneficiu acordat de legiuitor pentru anumite categorii socioprofesionale (de exemplu, militari, polițiști, magistrați, profesori), neexistând un drept al menținerii în serviciu după împlinirea vârstei standard de pensionare. Cu atât mai puțin, acest beneficiu nu reprezintă un drept fundamental. În consecință, Curtea reține că dispozițiile de lege criticate nu instituie un drept, ci doar o vocație, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege, respectiv cererea persoanei pentru menținerea în activitate și dacă starea de sănătate îi permite rezolvarea în foarte bune condiții a atribuțiilor ce îi revin, cu aprobatia anuală a ministrului administrației și internalor.

Prin urmare, Curtea constată că textele de lege supuse controlului de constituționalitate nu contravin art. 16 din Constituție, chiar dacă instituie o diferențiere cu privire la menținerea în

Reserviciu după împlinirea vârstei standard de pensionare între cele două categorii de polițiști la care se referă autorul excepției, aceasta are la bază un criteriu obiectiv și rezonabil și se explică prin diferența de grade profesionale dintre cele două categorii”.

(DCC nr. 117 din 10 martie 2015,
M.Of. nr. 303 din 4 mai 2015)

„În ceea ce privește invocarea Deciziei Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 4 din 4 aprilie 2011 (M.Of. nr. 349 din 19 mai 2011), Curtea Constituțională a reținut prin Decizia nr. 919 din 1 noiembrie 2012 că soluția instanței supreme a vizat rezolvarea neconcordanței dintre anexa nr. 3 la Legea nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale (M.Of. nr. 140 din 1 aprilie 2000) și anexa nr. 9 la Normele de aplicare a prevederilor Legii nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale, cu modificările și completările ulterioare, aprobate prin Ordinul ministrului muncii și solidarității sociale nr. 340/2001 vizând, astfel, o situație existentă înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 263/2010. În aceste condiții, aspectele rezultate din Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 4 din 4 aprilie 2011 nu mai subzistă sub actuala reglementare, și anume Legea nr. 263/2010. Pentru a tranșa definitiv problemele legate de luarea în calcul a datei nașterii pentru stabilirea vârstei de pensionare, legiuitorul a stabilit *expressis verbis* că prima o determină pe cea de-a doua, ambele fiind indisolubil legate între ele. De asemenea, Curtea a reținut că legiuitorul nu este obligat la adoptarea unei soluții legislative care să preia cele stabilite în decizia pronunțată în urma soluționării unui recurs în interesul legii, ci poate adopta o reglementare nouă și neechivocă. Decizia pronunțată în urma promovării unui recurs în interesul legii reprezintă rezultatul unei activități de interpretare a legii, iar nu de legiferare, și își găsește aplicabilitatea atât timp cât norma interpretată este în vigoare. În concluzie, Curtea a stabilit că soluția din 2010 a legiuitorului vizează, pe de o parte, asigurarea unui echilibru între resursele financiare existente și cheltuielile ocasionate

de plată pensiilor, în condițiile unui deficit al bugetului asigurărilor sociale în creștere, iar, pe de altă parte, tranșarea definitivă a unei probleme care a dat naștere unei interpretări cel puțin discutabile. Astfel, dublul criteriu folosit este de natură să satisfacă exigențele art. 16 din Constituție privind egalitatea în drepturi, dispozițiile legale respective aplicându-se persoanelor care se află în aceeași situație juridică”.

(DCC nr. 82 din 26 februarie 2015,
M.Of. nr. 294 din 29 aprilie 2015)

„În ceea ce privește interzicerea ocupării unor funcții de conducere în universitățile de stat, particulare și confesionale, după îndeplinirea vârstei de pensionare, cu excepția mandatelor în exercițiu la data intrării în vigoare a legii, Curtea constată că o atare măsură nu este de natură să încalce principiul egalității prevăzut de art. 16 din Constituție. În acest sens, sunt aplicabile *mutatis mutandis* considerentele care au stat la baza Deciziei Curții Constituționale nr. 444 din 26 octombrie 2004, precitată, și anume că, în speță, criteriul vârstei are «doar natura unei condiții legale pentru exercitarea unei profesii, aplicabilă în mod egal tuturor persoanelor aflate în situații identice, respectiv acelora care se încadrează în ipoteza prevăzută de norma juridică». De asemenea, Curtea reține că «dreptul la muncă, alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă vizează posibilitatea oricărei persoane de a exercita profesia sau meseria pe care o dorește, în anumite condiții stabilite de legiuitor, și nu vizează obligația statului de a garanta accesul tuturor persoanelor la toate profesiile» (a se vedea, în acest sens, Decizia nr. 513 din 20 iunie 2006, M.Of. nr. 598 din 11 iulie 2006)”.

(DCC nr. 2 din 4 ianuarie 2011,
M.Of. nr. 136 din 23 februarie 2011)

Pensii de serviciu și alte tipuri de pensii

„Cu privire la susținerea potrivit căreia dispozițiile Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 59/2011 ar avea un caracter discriminatoriu, întrucât au ca efect diminuarea cuantumului pensiei, Curtea reține că principiul păstrării în plată a cuantumului pensiei celui mai favorabil, consacrat atât în art. 180 alin. (7) din Legea nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale (M.Of. nr. 140 din 1 aprilie 2000), cu modificările și completările ulterioare, dar și în art. 169 alin. (5) din Legea nr. 263/2010, vizează numai pensiile întemeiate pe sistemul contributiv, întrucât numai în acest caz cuantumul pensiei poate fi considerat ca fiind un drept câștigat. Prin urmare, persoanele care au beneficiat de pensii de serviciu și titularii pensiilor în sistemul public de pensii nu se află în situații identice, astfel că tratamentul juridic diferențiat nu are semnificația încălcării principiului constituțional al egalității în drepturi a cetățenilor. În acest sens s-a pronunțat Curtea Constituțională prin Decizia nr. 1.270 din 27 septembrie 2011 (M.Of. nr. 826 din 22 noiembrie 2011)”.

*(DCC nr. 549 din 15 octombrie 2014,
M.Of. nr. 908 din 15 decembrie 2014)*

„În acord cu cele statuate prin Decizia nr. 736 din 24 octombrie 2006 (M.Of. nr. 4 din 4 ianuarie 2007) și Decizia nr. 820 din 9 noiembrie 2006 (M.Of. nr. 39 din 18 ianuarie 2007), Curtea consideră că art. 47 alin. (2) din Constituție acordă în exclusivitate legiuitorului atribuția de a stabili condițiile și criteriile de acordare a dreptului la pensie, modul de calcul și cuantumul valoric al acestui drept, precum și de a modifica aceste reglementări în concordanță cu schimbările ce se produc în resursele economico-financiare. Această libertate de care se bucură legiuitorul în reglementarea dreptului la pensie este limitată însă de obligația ca dispozițiile de lege adoptate să fie în deplin acord cu toate celelalte

prevederi ale Constituției, aşa cum este și art. 16 privind egalitatea în drepturi a cetățenilor.

Referitor la principiul constituțional al egalității în drepturi a cetățenilor, Curtea Constituțională a statuat în mod constant în jurisprudență să că acesta presupune aplicarea unui tratament juridic identic persoanelor aflate în situații similare. Pe de altă parte, însă, acest principiu nu exclude instituirea unui tratament juridic diferențiat persoanelor aflate în situații diferite.

Cât privește tratamentul juridic diferit căruia se supun persoanele în funcție de data deschiderii dreptului la pensie, Curtea amintește că, potrivit celor statuite prin Decizia nr. 861 din 28 noiembrie 2006 (M.Of. nr. 45 din 22 ianuarie 2007), «situația diferită în care se află cetățenii în funcție de reglementarea aplicabilă potrivit principiului *tempus regit actum* nu poate fi privită ca o încălcare a dispozițiilor constituționale care consacră egalitatea în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și discriminări». Prin urmare, legiuitorul era liber să modifice condițiile de pensionare pentru persoanele care au lucrat în condiții speciale, cu prilejul abrogării Legii nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale (M.Of. nr. 140 din 1 aprilie 2000) și al adoptării Legii nr. 263/2010.

Cu toate acestea, Curtea observă că, deși legiuitorul avea libertatea de a institui o reglementare diferită în ceea ce privește condițiile de pensionare cu prilejul abrogării Legii nr. 19/2000 și al adoptării Legii nr. 263/2010, a optat pentru uniformizarea tratamentului juridic în ceea ce privește majorarea punctajului lunar pentru persoanele care s-au pensionat sub imperiul celor două legi și care au lucrat în grupe superioare de muncă sau în condiții deosebite, excepție făcând doar persoanele care au lucrat în condiții speciale. Având în vedere această tendință unificatoare a reglementării, Curtea apreciază că, în spătă, nu se poate opri la raționamentele anterior exprimate referitoare la constitucionalitatea tratamentului juridic diferit determinată de principiul *tempus regit actum*, ci se impune identificarea rațiunilor pe care legiuitorul le-a avut în vedere pentru excluderea persoanelor care au lucrat în condiții speciale de muncă și s-au pensionat anterior Legii nr. 263/2010 de la beneficiul majorării punctajului mediu lunar,

astfel încât să poată determina dacă aceste rațiuni au fost în mod obiectiv justificate și sunt rezonabile, respectiv dacă au existat un scop legitim și o relație rezonabilă de proporționalitate între mijloacele implicate și scopul urmărit a fi realizat, potrivit criteriilor statuata de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Hotărârea din 18 februarie 2009, pronunțată în Cauza Andrejeva c. Letoniei [parag. 81]. Altfel spus, Curtea urmează să analizeze dacă instituirea unui tratament juridic diferit pentru persoanele care au lucrat în condiții speciale și s-au pensionat sub imperiul a două legi diferite este justificată în condițiile în care pentru celelalte categorii de persoane aflate în ipoteza normelor criticate s-a optat pentru o reglementare unitară.

Curtea constată că reglementarea Legii nr. 263/2010 referitoare la condițiile de pensionare a persoanelor care au lucrat în condiții speciale este diferită față de cea a Legii nr. 19/2000 și a Legii nr. 226/2006 privind încadrarea unor locuri de muncă în condiții speciale (M.Of. nr. 509 din 13 iunie 2006). Comparând dispozițiile art. 55 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 263/2010 cu cele ale art. 43, art. 44 și art. 77 alin. (2) din Legea nr. 19/2000 și cele ale art. 3 și art. 4 din Legea nr. 226/2006, se constată fie creșterea numărului de ani reprezentând stagiu de cotizare, potrivit noii reglementări, fie chiar înlăturarea totală a beneficiului obținerei dreptului la pensie cu un stagiu de cotizare redus. Cu titlu de exemplu, Curtea amintește că, potrivit art. 43 alin. (3) și art. 77 alin. (2) din Legea nr. 19/2000, asigurații care au desfășurat activități de cercetare, explorare sau prelucrare a materiilor prime nucleare, zonele I și II de expunere la radiații, puteau ieși la pensie la orice vîrstă dacă aveau un stagiu de cotizare de 15 ani în zona I de expunere la radiații, respectiv de 17 ani în zona II de expunere la radiații. Aparent, dispozițiile art. 57 alin. (1) și (2) din Legea nr. 263/2010 păstrează aceeași soluție legislativă. Alin. (3) aceluiași articol prevede însă, în mod suplimentar, că «*Pentru persoanele prevăzute la alin. (1), stagiu complet de cotizare este de 22 ani și 6 luni, în cazul celor care au desfășurat activitate în zona I de expunere la radiații, respectiv de 25 de ani și 6 luni, în cazul celor care au desfășurat activitate în zona a II-a de expunere la radiații».*